

УДК 336.225.3

МІЖНАРОДНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

КОВАЛЬОВА М. Л.,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки,
Київський національний університет
культури і мистецтв

В статті аналізуються ризики, що виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності. Виокремлено види ризиків в зовнішньоекономічних операціях. Акцентовано увагу на необхідності використання українськими підприємцями міжнародних стандартів в своїй діяльності, як один з інструментів мінімізації ризиків. Визначено необхідність отримання відповідних міжнародних сертифікатів як свідчення якості продукції та певного рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, ризики, міжнародна стандартизація, сертифікація, конкурентоспроможність.

В статье анализируются риски, возникающие при осуществлении внешнеэкономической деятельности. Выделены виды рисков во внешнеэкономических операциях. Акцентировано внимание на необходимости использования украинскими предпринимателями в своей деятельности международных стандартов, как одного из инструментов минимизации рисков. Выделена необходимость получения соответствующих международных сертификатов как свидетельства качества продукции и определенного уровня конкурентоспособности отечественных предприятий.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, риски, международная стандартизация, сертификация, конкурентоспособность.

The article analyzes the risks arising from the implementation of foreign economic activity. The types of risks in foreign economic operations are singled out. Attention is drawn to the need for the use of international standards by Ukrainian entrepreneurs in their activities as one of the tools to minimize risks. The necessity of obtaining the corresponding international certificates as evidence of the quality of products and a certain level of competitiveness of domestic enterprises is determined.

Keywords: foreign economic activity, risks, international standardization, certification, competitiveness

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови розвитку України та активна інтеграція нашої країни у світовий та європейський простір визначають нові вимоги до ведення своєї діяльності вітчизняними підприємствами. Здійснення зовнішньоекономічної діяльності українськими

підприємцями повинне відповідати певним міжнародним стандартам. Ризики, які виникають при цьому, потребують аналізу та виокремлення напрямів їх мінімізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань управління ризиками при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та аналізом європейського досвіду в цій галузі займаються такі українські науковці як В. М. Вишняков [1], О. Сороковський, Н. Коваль, С. Калабін, М. Чепой [5]. та інші. Проте сучасні умови розвитку економіки України та євроінтеграційний напрямок нашої країни потребують подальшого дослідження цього питання.

Метою статті є аналіз європейського досвіду в управлінні ризиками в зовнішньоекономічній діяльності та виокремленні міжнародної стандартизації як інструменту їх мінімізації.

Вклад основного матеріалу дослідження. Присутність України у глобальній виробничій мережі істотно зросла за останні десять років, але все ще залишається недостатньою. Протягом останніх років український експорт демонструє поступову географічну диверсифікацію через зменшення орієнтованості України на ринки країн СНД, хоча ці ринки й досі залишаються традиційними для українських виробників (у 2016 р. частка експорту товарів на ринки СНД становила 16,5%) [1].

Спостерігається тенденція до виходу на нові ринки, головним серед яких є ринок ЄС. Сукупна частка ринку ЄС в обсязі українського експорту товарів зросла з 25,9% у 2008 р. до 37,1% у 2016 р., зокрема, внаслідок отриманих Україною автономних торгових преференцій та початку дії Угоди про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між ЄС та Україною. За підсумками 2017 року в експорті українських товарів до країн Європейського Союзу зберігається позитивна динаміка. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, на сьогодні ЄС (28) є найбільшим торговельним партнером України. Частка ЄС (28) у загальному обсязі експорту українських товарів становила 40,0% проти 38,8% у січні-липні 2016 року. Питома вага країн СНД в експорті товарів з України у січні-липні 2017 року становила 16,2% (16,4% у січні-липні 2016 року) [1].

В сучасних умовах однією з головних передумов ефективного функціонування національної економіки, запорукою її динамічного розвитку є розширення експортного потенціалу. Відповідно, стратегічним завданням є масштабне зростання присутності України на зовнішніх ринках. Часткова або повна втрата традиційних ринків, яка відбулася протягом останніх років, підсилюють необхідність пошуку ефективних рішень для розвитку експорту української продукції. Розвиток міжнародної торгівлі та експорту є одним з нагальних питань для реформування та становлення національної економіки України. З цією метою Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, за участі представників наукових та ділових кіл, експертного середовища, а також керівників заінтересованих центральних органів виконавчої влади розроблена Експортна стратегія України, головним завданням якої є підвищення конкурентоспроможності українського експорту шляхом усунення перешкод та визначення конкретних можливостей за допомогою чітких кроків [1].

Таким чином, основна роль в підвищенні рівня національної економіки та експортного потенціалу України відводиться суб'єктам зовнішньоекономічної

діяльності. Особливістю зовнішньоекономічної операції є те, що вона здійснюється між суб'єктами, що знаходяться в різних країнах і правових системах. Порівняно з угодами в середині країни, це пов'язано з багатьма додатковими труднощами і ризиками. Проте підприємства проводять зовнішньоторговельні операції, тому що це дає чималі прибутки саме зовнішньоекономічні контракти приносять більші прибутки підприємцям.

Безумовно, зовнішньоекономічна діяльність є тією сферою, яка дуже сильно піддається ризикам. Під час проведення зовнішньоекономічної операції відбувається складний процес руху значної маси грошових, товарних, матеріальних засобів, обіг юридичних документів, а також інформаційних потоків. Це відтворює систему, критично схильну до впливу багатьох чинників ризику В. М. Вишняков ризиками називає ті ситуації, внаслідок яких або ефективність проведення операції була мінімальною і цілком не виправдовувала вкладених коштів і надій підприємця (інвестора), або взагалі підприємець (інвестор) мав величезні збитки, розраховуючись за свою непоінформованість, помилки і некомпетентність у справі [2].

В економічній літературі виділяють близько 150 видів ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та виконання зовнішньоторговельного контракту. Умовно їх можна розділити на 15 основних груп:

1. Ризики країни походження товару (політичні, макроекономічні).
2. Ризики вибору і надійності партнера.
3. Маркетингові ризики.
4. Транспортні ризики.
5. Ризики визначення предмета контракту.
6. Ризики умови кількості.
7. Ризики умови ціни.
8. Ризики умови поставки.
9. Ризики валютно-фінансових умов контракту.
10. Ризики умов форс-мажорних обставин.
11. Ризики визначення умов розгляду арбітраж.
12. Комерційні ризики.
13. Ризики умови якості.
14. Ризики умови упакування і маркування.
15. Ризики, пов'язані з процесом митного оформлення.

Мінімізувати вірогідність виникнення або впливу більшості перерахованих ризиків можливо за допомогою детального аналізу майбутніх партнерів та ринків збуту та ретельного складання зовнішньоекономічного контракту з врахуванням всіх можливих ризиків. Ризики щодо якості, маркування, упакування та митного оформлення товарів зменшуються за допомогою використання та впровадження міжнародних стандартів. Отже, можна виокремити два рівня вирішення проблеми мінімізації ризиків в зовнішньоекономічній діяльності:

- рівень держави – митне оформлення товарів;
- рівень підприємства-експортера – якість, маркування та пакування вже конкретно товару.

Безумовно, різні країни, в тому числі й країни-учасники ЄС, мають різне

митне законодавство, проте всі вони мають базуватися на загальних принципах у відповідності з міжнародними нормами та рекомендаціями Всесвітньої митної організації. Відповідно до положень Світової організації торгівлі (СОТ), впровадження методів управління ризиками в митну справу є засобом прискорення митних процедур. Зокрема, в Генеральній угоді про тарифи і торгівлю (ГАТТ) 1994 р. йдеться про необхідність «скорочення до мінімуму обсягів і складності імпорتنих та експортних формальностей, спрощення вимог до імпоротної та експортної документації» [3].

Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Кіотська конвенція) є одним із базових міжнародних стандартів, що визначає принципи й основні напрями діяльності органів митного контролю у ракурсі управління ризиками та за своєю суттю є сукупністю стандартних правил митного контролю і управління ризиками. Зокрема, у Загальному додатку до Кіотської конвенції визначено понятійний апарат сфери управління ризиками, а саме: наведено визначення категорії «митний контроль», під яким пропонується розуміти сукупність заходів, що здійснюються митною службою з метою забезпечення дотримання митного законодавства.

Зазначимо, що відповідно до Кіотської конвенції ризик – ймовірність недотримання митного законодавства. Аналіз ризику передбачає систематичне використання доступної інформації для визначення частоти виникнення виявлених ризиків та прогнозування їх наслідків. Відповідно, оцінювання ризику передбачає систематичне визначення пріоритетів управління ризиком, шляхом аналізу та порівняння їх рівнів із встановленими стандартами, прогнозованими ступенями ризику чи іншими критеріями [4].

Отже, українській державі необхідно активно використовувати досвід європейських митні органи в своїй практиці використовують сучасні технології в процесі митного контролю, які відповідають міжнародним стандартам у сфері ризик-менеджменту та рекомендаціям Всесвітньої митної організації. Партнерські відносини між державою, яку в даному випадку представляє митниця, та бізнес-структурами зменшують кількість митних формальностей, що, в свою чергу, сприяє швидкому і своєчасному надходженню митних платежів до державного бюджету.

Проте, все ж таки споживача більш цікавить якість та безпечність продукції, яку він купує. Відповідно, виробник (тобто український підприємець) повинен надати своєму іноземному партнеру документи, які підтверджують відповідну якість продукції. Такими документами є сертифікати міжнародного зразка, які засвідчують відповідність продукції певним міжнародним стандартам. Як було зазначено вище, для України наразі найбільшим торговим партнером є Європейський Союз, тому орієнтація саме на європейську систему стандартизації та сертифікації є першочерговим завданням для українських підприємств, які бажають успішно працювати на ринку країн ЄС. В обороті продукції на ринку ЄС особливу відповідальність несе імпортер, так як продукція, поставлена з третіх країн так само зобов'язана пройти всі процедури на відповідність європейським стандартам і директивам, які мають відношення до конкретної продукції. Імпортер повинен бути впевнений, що продукція відповідає вимогам ЄС та має відповідні документи. Отримання права нанесення СЕ маркування та сертифікація на відповідність європейським директивам є

складним і відповідальним процесом. Сертифікат на продукцію, зареєстрований престижним міжнародним органом з сертифікації, підтверджує, насамперед, статус відповідності європейським стандартам, а також гарантує безпеку продукції. Проведення СЕ сертифікації дозволяє, як правило, вітчизняному підприємству без перешкод вийти на ринок Євросоюзу і реалізовувати свою продукцію на легальній основі. Необхідно брати до уваги, що незаконне маркування товару (вироби) знаком СЕ в країнах Європейського Союзу веде до великих штрафів, вилучення з обігу даного продукту, і навіть до кримінального переслідування [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Сталий розвиток економіки країни неможливий без успішного товарообігу з іншими країнами та позитивного зовнішньоекономічного сальдо. Таким чином, підвищення конкурентоспроможності українських товаровиробників та їх продукції є першочерговим завданням. Успішне вирішення цієї задачі можливе тільки за умови тісної співпраці держави, яка забезпечить гармонізацію нормативно-законодавчої бази у відповідності з європейськими нормами, та бізнес-структур через впровадження та використання у своїй діяльності міжнародних стандартів та одержанні відповідних сертифікатів щодо якості своєї продукції. Саме це дозволить українським підприємцям значно мінімізувати ризики при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, передусім з європейськими партнерами.

Література:

1. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.me.gov.ua>
2. Вишняков В. М. Роль контракту в управлінні ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип.21.17. С.179-185.
3. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика: монографія; за заг. ред. І. Г. Бережнюка. Хмельницький.: ПП. Мельник А. А., 2014. 288 с.
4. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. «Стандарти та сертифікація продукції в ЄС» (методична брошура). Упорядники: О. Сороковський, Н. Коваль, С. Калабін, М. Чепой. Одеса: «Регіональний фонд підтримки підприємництва в Одеській області», 2013. 52 с.

Modern socio-economic conditions of Ukraine's development and the active integration of our country into the world and European space determine new requirements for conducting their activities by domestic enterprises. Execution of foreign economic activity by Ukrainian entrepreneurs must meet certain international standards. The risks that arise in this case require analysis and identification of the directions for their minimization.

The main role in raising the level of national economy and export potential of Ukraine is given to subjects of foreign economic activity. The peculiarity of the foreign economic operation is that it is carried out between actors located in different countries and legal systems. Compared with the deals in the middle of the country, it is

associated with many additional difficulties and risks. However, enterprises carry out foreign trade operations, as it gives considerable profits, it is the foreign economic contracts that bring bigger profits to entrepreneurs.

Minimize the likelihood of the emergence or impact of most of the listed risks is possible through a detailed analysis of future partners and markets and a thorough preparation of the external economic contract taking into account all possible risks. The risks to quality, labeling, packaging and customs clearance of goods are reduced through the use and implementation of international standards. The International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Procedures (the Kyoto Convention) is one of the basic international standards that defines the principles and basic directions of customs control activities in terms of risk management and is essentially a set of standard rules of customs control and risk management. For Ukraine, the European Union is currently the largest trading partner, so targeting the European system of standardization and certification is a top priority for Ukrainian companies wishing to successfully work in the EU market.

Increasing the competitiveness of Ukrainian commodity producers and their products is a priority. Successful resolution of this problem is possible only with the close cooperation of the state, which will ensure the harmonization of the regulatory and legislative framework in accordance with European norms and business structures through the introduction and use of international standards in its activities and obtaining appropriate certificates regarding the quality of its products. That is what will allow Ukrainian entrepreneurs to minimize risks in foreign economic activity, first of all with European partners.